

Εὐαγγέλιον τῆς Μονῆς Καρακάλλου.

κώδικες οἱ μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος συμπεριλαμβανομένου γεγραμμένοι, ἀφθονώτεροι δὲ οἱ ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλύσεως τοῦ βυζαντιανοῦ κράτους. Ἄλλ' ἢ μετὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως συμπύπτουσα ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας ἐν τῇ Δύσει δὲν ἐπιφέρει τὴν παῦσιν τῶν χειρογράφων κωδίκων. Μέχρι τῆς ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρως ἰδρύσεως τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ τυπογραφείου, τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει (1627), παρήλθον ἀπὸ τῆς ἀλώσεως δύο σχεδὸν αἰῶνες, καθ' οὓς βραδεῖα καὶ κατὰ μικρὸν ἐγένεον ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ πρόσοδος καὶ ἡ διάδοσις τῶν ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ τὴν Δύσει ἐκτυπωθέντων ἱερῶν τε καὶ θύραθεν βιβλίων. Οἱ Ἕλληνες τῶν χρόνων ἐκείνων ἐξηκολούθουν ἀντιγράφοντες ἀκόμη χειρόγραφα βιβλία πολὺ μᾶλλον ἢ ἀγοράζοντες τὴν μεδιολάνειον Γραμματικὴν τοῦ Λασκάρως, τὸ βενετικὸν Ψαλτήριον τοῦ 1486 ἢ τὰς ὑπὸ τοῦ Ἄλδου καὶ τοῦ Ἰούνα δημοσιευομένας ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδρυσις τῶν ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικῶν τυπογραφεῖων, ἅτινα ἤρχισαν διαδίδοντα εὐὼνα ἐντυπα βιβλία καθ' ἅπαντα τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, δὲν καταφέρει τὸ τελευταῖον τραῦμα εἰς τὴν χρῆσιν τῶν χειρογράφων. Ἀραιούται μὲν αὕτη, ἀλλὰ δὲν παύει. Ὅμως μεταβάλλεται ἡ ὕλη τῶν χειρογράφων βιβλίων καὶ ἡ ἀνάγκη ἢ γεννώσα αὐτά. Τὸ διατηροῦν τὴν γραφὴν εἶνε κυρίως τὸ σχολεῖον. Διὰ τοῦτο σχολικὰ τεύχη, καὶ μάλιστα τὰ ἐν τῷ σχολεῖῳ διδασκόμενα κείμενα

συγγραφέων μετὰ τῆς λεγομένης ψυχαραγωγίας, ἥτοι διαστίχου ἐξηγήσεως, εἶνε τὰ συνηθέστερα χειρόγραφα τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀρχομένου δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Πλὴν δ' αὐτῶν ἀντιγράφει ἀκόμη ὁ ἑλληνικὸς κόσμος πού καὶ πού καὶ τὰς φιλολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς συγγραφὰς τῶν ἐν τοῖς μεγάλοις σχολείοις τοῦ γένους διδασκόντων ἐπιφανῶν διδασκάλων. Τὰ τοιαῦτα δὲ χειρόγραφα βιβλία συρρέουσιν εἰς τὰ μοναστήρια, ἐν οἷς οἱ λογιώτεροι τῶν μοναχῶν καὶ ἄλλως ἀσχολοῦνται ὡς βιβλιογράφοι, ἀντιγράφοντες θεολογικὰ βιβλία. Οὕτω δ' ἐξογκοῦται ἡ παραγωγή τῶν χειρογράφων βιβλίων, καὶ αὐξάνει τὸ πλῆθος τῶν ἐν ταῖς μοναῖς κωδίκων τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν αἰῶνων, ἀνεπαρκῶς ἀναπληρόνων τὸν μεγάλως ἐλαττωθέντα ἀριθμὸν τῶν πολλῶ σπουδαιωτέρων πρὸ τῆς ἀλώσεως χειρογράφων. Καὶ ὅμως δὲν πρέπει νὰ περιφρονῶμεν καὶ ταῦτα τὰ μεταγενέστερα χειρόγραφα, διότι ἐν αὐτοῖς κρύπτεται πολλὰκις πολύτιμος ὕλη τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἱστορίας καὶ φιλολογίας.

ΣΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

